

**TREATMENT-SEEKING BEHAVIOR OF TUBERCULOSIS
PATIENTS, AND THE DEVELOPMENT OF INTENSIVE TRIAD
MODEL PROGRAM IN SAMUT PRAKAN PROVINCE,
THAILAND**

BOONLUE CHIMBANRAI

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR
THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY
(TROPICAL MEDICINE)
FACULTY OF GRADUATE STUDIES
MAHIDOL UNIVERSITY
2007**

COPYRIGHT OF MAHIDOL UNIVERSITY

พฤติกรรมกรรมการแสวงหาการรักษาของผู้ป่วยวัณโรค และการพัฒนารูปแบบการทำงานอย่างเข้มข้นของคณะสม
บุคคล ในจังหวัดสมุทรปราการ ประเทศไทย

(TREATMENT-SEEKING BEHAVIOR OF TUBERCULOSIS PATIENTS AND THE
DEVELOPMENT OF INTENSIVE TRIAD MODEL PROGRAM IN SAMUTPRAKAN
PROVINCE, THAILAND)

บุญลือ ฉิมบ้านไร่ 4437517 TMTM/D

ปร.ด. (อายุรศาสตร์เขตร้อน)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: วิจิตร พุ่งถัดดา, M.D., D.T.M.&H., M.P.H., Dr. P.H.,

จรมิต แก้วกั้งवाल, B.Sc., M.Ed., M.A., Ph.D.,

อุดมศักดิ์ สีลาจรัญญู, M.D. (HONS.), Grad. Dip. Clin Sci. (Med.), M.Sc., Dip.

Thai Board Internal Med., Dip. Pulmonary Med., F.C.C.P.

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนด และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการแสวงหาการรักษาของ
ผู้ป่วยวัณโรค และเพื่อพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งในกลวิธีการรักษาผู้ป่วยวัณโรคด้วย DOTS
program ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งนาระเบียบวิธีการวิจัยทั้งแบบเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาใช้
ในการศึกษา วิธีการวิจัยแบบภาคตัดขวางได้นำมาใช้ศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาการรักษาของผู้ป่วยวัณโรคที่มารับการตรวจรักษาที่
คลินิกวัณโรคในโรงพยาบาลของรัฐบาล ในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า มีเพียง 83 ราย (ร้อยละ 27.7) จากกลุ่มตัวอย่าง 300 ราย ที่
เลือกมารับการตรวจรักษาอาการที่ป่วยจากคลินิกวัณโรคในโรงพยาบาลเป็นอันดับแรก อีก 217 ราย (ร้อยละ 72.3) เลือกไปรับการตรวจ
รักษาในสถานที่อื่นๆ ก่อนที่จะมารับการตรวจรักษาที่คลินิกวัณโรคในโรงพยาบาล ซึ่งรวมทั้งการดูแลรักษาด้วยตนเอง อาการไอ
เรื้อรังติดต่อกันไม่น้อยกว่า 3 สัปดาห์เป็นหนึ่งในอาการสำคัญที่กระตุ้นให้ผู้ป่วยเกิดพฤติกรรมการแสวงหาการรักษา แต่เนื่องจาก
ผู้ป่วยเห็นว่าอาการในตอนแรกเริ่มของการป่วยไม่รุนแรงและไม่มีความวิตกกังวลมากนัก ทำให้ผู้ป่วยจำนวนมากจัดการกับอาการ
ป่วยของตนเองโดยการดูแลรักษาด้วยตนเอง และซื้อยาจากร้านขายยามาใช้รักษาอาการป่วยของตนเอง จึงทำให้เกิดความล่าช้าในการ
รักษาที่ถูกต้องและมาพบแพทย์ด้วยอาการที่มีความรุนแรงและมีอาการแทรกซ้อน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ความล่าช้าในการรับการ
รักษาที่ถูกต้องมีความสัมพันธ์กับอาการเป็นไข้ในตอนบ่าย-เย็น, น้ำหนักลด, เจ็บหน้าอก, ไอมีเสมหะปนเลือด, ไอเป็นเลือด, เบื่อ
อาหาร, อาการหนาวสั่น ส่วนปัจจัยทางด้านประชากรและสังคม ที่พบว่ามีความสัมพันธ์กับการเลือกมารับการรักษาที่คลินิกวัณโรค
ในโรงพยาบาลเป็นอันดับแรก ได้แก่ อายุ, สถานภาพสมรส, ระดับการศึกษา, และการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ ความรู้และทัศนคติ
ของผู้ป่วยต่อวัณโรอยังพบว่ามีสัมพันธ์กับการเลือกมารับการรักษาที่คลินิกวัณโรคในโรงพยาบาลเป็นอันดับแรก ปัจจัยทางด้าน
จิตวิทยาสังคมที่พบว่ามีสัมพันธ์กับการเลือกมารับการรักษาที่คลินิกวัณโรคเป็นอันดับแรก ได้แก่ perceived susceptibility,
perceived barriers, cues to action, self-efficacy ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข, การสนับสนุนทาง
สังคม, subjective norms, การรับรู้ต่ออาการป่วย, และการสงสัยว่าตนเองป่วยเป็นวัณโรค จากการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงพฤติกรรม
การแสวงหาการรักษาแสดงให้เห็นว่า ผู้ป่วยจำนวนมากเห็นว่าอาการป่วยไม่รุนแรงจึงไม่ตระหนัก โดยมองว่าเป็นอาการป่วยด้วยโรค
ระบบทางเดินหายใจทั่วๆ ไปที่เป็นได้บ่อยๆ จึงดูแลรักษาด้วยตนเองหรือไปซื้อยาจากร้านขายยามากินเองไม่คิดที่จะไปโรงพยาบาล
เมื่ออาการไม่ดีขึ้นและมีอาการแทรกซ้อนจึงมาโรงพยาบาล ทำให้ได้รับการรักษาที่ถูกต้องล่าช้าออกไป

วิธีการวิจัยกึ่งทดลองถูกนำมาใช้ศึกษานำร่องในผู้ป่วยวัณโรค 103 ราย จาก 4 ใน 5 ของคลินิกวัณโรคในโรงพยาบาล โดย
มีผู้ป่วย 50 รายเป็นกลุ่มทดลอง และ 53 รายเป็นกลุ่มเปรียบเทียบ เพื่อจุดประสงค์ให้ผู้ป่วยวัณโรคที่ขึ้นทะเบียนรักษาด้วยระบบ
DOTS การกินยาอย่างต่อเนื่องจนครบกำหนด ผลการศึกษาพบว่า ความรู้และทัศนคติของผู้ป่วยต่อวัณโรคในกลุ่มทดลองภายหลัง
จากได้รับ TB education program ดีกว่าผู้ป่วยในกลุ่มเปรียบเทียบ และอัตราการรักษาหายในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่ม
เปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=.02$) ผลการศึกษานี้สามารถนำไปใช้ร่วมกับแผนการดำเนินงานควบคุมวัณโรคแห่งชาติได้
ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากการศึกษานี้ จะช่วยพัฒนาโปรแกรมการควบคุม/ป้องกันวัณโรค ด้วยการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการแสวงหา
รักษาที่ถูกต้อง อีกทั้งยังมีผลต่อการลดอุบัติการณ์ของวัณโรคได้อย่างดี

TREATMENT-SEEKING BEHAVIOR OF TUBERCULOSIS PATIENTS AND THE DEVELOPMENT OF INTENSIVE TRIAD MODEL PROGRAM IN SAMUTPRAKAN PROVINCE, THAILAND.

**BOONLUE CHIMBANRAI 4437517 TMTM/D
Ph.D. (TROPICAL MEDICINE)**

**THESIS ADVISORS : WIJITR FUNGLADDA, M.D., D.T.M.&H., Dr. P.H.,
JARANIT KAEWKUNGWAL, B.Sc., M.Ed., M.A., Ph.D.,
UDOMSAK SILACHAMROON, M.D. (HONS.), Grad. Dip. Clin Sci. (Med.), M.Sc., Dip.
Thai Board Internal Med., Dip. Pulmonary Med., F.C.C.P.**

ABSTRACT

The aims of the study were to determine tuberculosis patients' treatment-seeking behaviors and the factors affecting them, and to develop an appropriate model to strengthen the existing DOTS program. Both quantitative and qualitative study methods were used. A cross-sectional study conducted in all government TB clinics in SamutPrakan Province, Thailand, found that only 83 (27.7%) of the 300 eligible TB patients chose a TB clinic for first-line treatment, while among the others, 217 (72.3%) chose other healthcare facilities, including self-care. Persistent cough ≥ 3 weeks was one of the most important symptoms prompting patients to act. Since the patients considered the initial TB symptoms not to be serious and had low levels of awareness, the most common behaviors for dealing with initial symptoms were self-care and purchasing drugs from a drugstore. These behaviors delayed seeking effective treatment and were significantly associated with complications, i.e. evening fever ($p=.04$), weight loss ($p<.001$), chest pain ($p=.005$) phlegm with blood ($p=.006$), coughing up blood ($p=.001$), loss of appetite ($p=.03$), and chills ($p=.02$). Socio-demographic factors significantly associated with coming straight to a TB clinic for first-line treatment were patients' age ($p=.01$), marital status ($p=.02$), education ($p<.001$), and occupation ($p=.001$). Knowledge of, and attitudes towards, TB were significantly associated with choosing a TB clinic first; psychosocial factors significantly associated with choosing a TB clinic first were perceived susceptibility ($p<.001$), perceived barriers ($p=.001$), cues to action ($p=.02$), self-efficacy ($p=.03$), patient-healthcare provider relationship ($p=.001$), social support ($p=.003$), subjective norms ($p<.001$), perceived illness status ($p<.001$), and suspicion of having TB ($p=.002$). Information from in-depth interview revealed that most TB patients initially defined early TB symptoms as similar to other respiratory diseases and thus not serious. Therefore, they first chose self-care or purchased drugs from drugstores; only when the symptoms failed to diminish did they choose to see a doctor, thus delaying appropriate treatment.

Pilot study was carried out to improve patient adherence to TB treatment regimens. A quasi-experimental study was conducted among 103 TB patients recruited from 4 of 5 TB clinics in district government hospitals. 50 TB patients were assigned to an experimental group and another 53 TB patients comprised a control. The results showed that the knowledge and attitude levels of the subjects in the experimental group were significantly higher than the control group. The successful-treatment rate in the experimental group was higher than the control group. The confirmed-cure rate was also significantly higher in the experimental group ($p=.02$).

The results of this study should be used to inform the National Tuberculosis Control Program. Health education efforts should increase public awareness of TB symptoms and the importance of seeking appropriate treatment early, and at places where specific TB-control services are provided. Finally, to strengthen the existing DOTS program, patients and their treatment observers must be trained.

**KEY WORDS : TUBERCULOSIS / TREATMENT-SEEKING BEHAVIOR / INTENSIVE TRIAD
MODEL / SELF-CARE / ADHERENCE / TREATMENT OUTCOMES /
THAILAND**

237 pp.